

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»

Ректори МДТ «Донишкадаи таҳсилоти баъдидипломии кормандони соҳаи тандурустии Ҷумхурии Тоҷикистон», д.и.т., профессор Мухиддин Н.Д.

«08» майи с.2023

ТАҚРИЗИ

муассисай пешбар – Муассисай давлатии таълимии «Донишкадаи таҳсилоти баъдидипломии кормандони соҳаи тандурустии Ҷумхурии Тоҷикистон» оид ба аҳамияти илмӣ ва амалии кори диссертационии Сараев Алишер Раҳматуллоевич дар мавзӯи «Оптимизатсияи пешгӯии оқибат ва интихоби тактикаи табобати перитонити паҳнгашта», ки ба ҳимоя барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои тиббӣ аз рӯи ихтисоси 14.01.17– Ҷарроҳӣ, пешниҳод шудааст.

Муҳиммият. Кори диссертационии Сараев Алишер Раҳматуллоевич ба ҳалли масъалаи муҳими илмӣ-амалӣ бахшида шудааст, ки аз беҳтаргардонии натиҷаҳои табобати перитонити паҳнгашта дар асоси пешгӯии оқибат ва интихоби тактикаи оптимальии табобати он, иборат аст. Табобати шаклҳои вазнини перитонит то ҳол яке аз масъалаҳои мураккабтарин боқӣ мемонад (Галимзянов Ф.В. ва ҳаммуал., 2014).

Тактикаи табобат дар асоси таснифи марҳилаҳои перитонит тафриқа карда мешавад. Муддати зиёда аз 30 сол дар ҷарроҳии ватаний таснифи давраҳои перитонит, ки дар ФР аз ҷониби К.С.Симонян соли 1971 пешниҳод шудааст, вучуд дошт. Таснифи мазкур нақши мусбатро бозидааст, аммо дар шароити ҷорӣ намудани қоидаҳои тибби исботӣ, аз сабаби номуайании аломатҳои ҷудосозии марҳилаҳо, корношоямии худро нишон дод. Замоне ки охири солҳои 90-ми асри гузашта дастурамал оид ба сепсиси абдоминаӣ (Чикаго, 1991) коркард шуд, вазъият ранги дигар гирифт. Перитонит бидуни сепси, сепсиси абдоминаӣ, сепсиси абдоминалии вазнин, шоки сироятӣ-токсикӣ гурӯҳбандии қобили қабул шуданд (Shankar-Hari M. ва ҳаммуал., 2016).

Дар тактикаи табобати перитонит нақши муҳимро муносибати инфиродӣ мебозад. Интихоби тактикаи табобат бештар ба пешгӯӣ вобаста аст (Остроумова Ю.С. ва ҳаммуал., 2019.). Усулҳои арзёбии пешгӯии оқибати фавт, ки дар адабиёт мушоҳида мешаванд, аз сабаби носаҳех тавсият шудани

омилҳои хатар, ҷарроҳони амалиро қонеъ намегардонанд. Арзёбии пешакии эҳтимолияти фавт барои интихоби тактикаи оқилонаи табобат, муқоисаи натиҷаҳои табобати беморон ва таҳқиқотҳои илмӣ, истифода мебаранд. Барои пешгӯии натиҷабаҳши оқибати беморӣ дар баробари ҷадвалҳои интегралӣ (SOFA, SAPS, APACHE II, MODS, MPI) маркерҳо низ аҳамият доранд. Айни замон корҳо оид ба таҳқиқи биомаркерҳо, ки ба мавҷудияти сироят дар организм, мавҷудияти илтиҳоб ва ҳолати септиқӣ ишора кунанд, идома дорад. Муҳимтарин аз чунин маркерҳо айни замон, ба ақидаи як қатор мутахассисҳо, пресепсин, прокалситонин, сафедаи С-реактивӣ, интерлейкин-6 астанд, ки ҳассосият ва мушаҳҳасоти баландро доро астанд (Михельсон Е.П. ва ҳаммуал., 2018).

Масъалаҳои тактикаи табобати ҷарроҳии шаклҳои вазнини перитонити паҳнгашта айни замон мавзӯи баҳсу мунозира байни ҷарроҳон аст. Баъзан ҷарроҳон маҷбуранд ба ҷарроҳиҳои тақрорӣ даст зананд, ки оқибати сирояти доҳилибатӣ бартараф шавад. Дар ин ҷода ду муносибати асосӣ ба ин масъала вуҷуд доранд: релапаротомияи барномавӣ ва релапаротомияи талаботӣ. Дар назари аввал релапаротомияи барномавӣ бо поксозиҳои марҳилавии ковокии батн афзалияти муайянкуни бармаҳал ва табобати перитонити ареактивии персистиро дорад, аммо дар воқеъ ин танҳо ба афзоиши релапаротомияҳои нодаркор мусоидат менамояд. Ва ҳатто исбот шудааст, ки релапаротомияҳои сершумор дар марҳилаи сепсиси абдоминалӣ воқеан ба афзоиши ҷавоби илтиҳобии системавӣ оварда мерасонад, ки сабаби зиёдшавии басомади инкишофи норасоии полиорганӣ ва фавтият мешавад. Кори илмии Сараев А.Р. ба ҳалли чунин масъалаҳо баҳшида шудааст, аҳамияти муҳими илмӣ-амалиро дорост ва мақсади он беҳтаргардонии натиҷаҳои табобати беморон бо перитонити паҳнгашта тариқи пешгӯии самараноки оқибати он ва интихоби тактикаи мусоиди табобат аст.

Алоқамандии кори диссертационӣ бо нақшаҳои соҳаҳои даҳлдори илм, ҳоҷагии ҳалқ ва муассисаҳои таълимӣ. Кори диссертационии Сараев Алишер Раҳматуллоевич дар мавзӯи «Оптимизатсияи пешгӯии оқибат ва интихоби тактикаи табобати перитонити паҳнгашта» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои тиббӣ аз рӯи ихтисоси 14.01.17–Ҷарроҳӣ, тибқи нақшай корҳои илмӣ-таҳқиқотии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино» иҷро карда шудааст ва ба лоиҳаи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи «Бемориҳои ҷарроҳии №1 ба номи академик Курбонов К.М.» муассисаи мазкур дар мавзӯи «Стратификатсияи хатар ва такмили тактикаи табобати перитонити паҳнгашта» барои солҳои 2022-2026, робита дорад.

Навгонии илмии таҳқиқот. Муаллиф таснифи нави мархилаҳои перитонити паҳнгаштаро коркард ва пешниҳод мекунад, ки дар арзёбии дараҷаи вазнинии ҳолати бемор ва интихоби тактикаи беҳтарини табобати перитонити паҳнгашта кумак хоҳад расонд.

Таҷрибаи амалӣ собит сохтааст, ки барои пешгӯии оқибатҳои номусоид ҳангоми тактикаи гуногуни ҷарроҳии перитонити паҳнгашта ҷадвалҳои интегралӣ нақши бузург мебозанд, ва муаллиф ҷадвали дақиқтари пешгӯӣ коркард ва пешниҳод кардааст ва муайан кардааст, ки самаранокии ҷадвали пешниҳодшудаи «шохиси перитонит» барои пешгӯии оқибати табобати перитонити паҳнгашта дар муқоиса бо ҷадвалҳои классикии арзёбии вазни ҳолати беморон пасттар нест ва аз баъзе ҷенакҳо бартарӣ мекунад.

Муайан шудааст, ки истифодабарии ҳусусиятҳои пешгӯяндаи панели биомаркерҳо ҳамчун предикторҳо дар пешгӯии оқибатҳои табобати перитонити паҳнгашта аҳамияти муҳим дорад. Дар ин ҷода омузиши нақши моноситҳо дар патогенези шохи септиկӣ ҳангоми перитонити паҳнгашта ва барои муайанкуни ин марҳила аҳамияти хосса дорад.

Муаллиф инчуни ин алгоритми тафриқаи тактикаи ҷарроҳӣ дар интихоби релапаротомияи барномавӣ ё талаботӣ дар ҳалли масъалаи табобати шаклҳои вазнини перитонити паҳнгашта пешниҳод мекунад ва омилҳои самаранокии ба таври муқобил шустани ковокии шикам (Патенти ҶТ № TJ610 аз 14.04.2014.), найчагузории ретроградии рӯдаи борик ва ғафс (Патенти ҶТ № TJ1316 аз 18.11.2022.) ва энтеросорбсия (гувоҳномаи пешниҳоди беҳсозон №3583/R635 аз 13.02.2018) дар чунин беморон тавсия медиҳад.

Аҳамияти назариявӣ ва илмию амалии таҳқиқот дар он аст, ки муқаррароти назариявӣ ва методологӣ, ҳулоса ва тавсияҳои дар диссертатсия инъикосшуда дар раванди таҳсилоти муассисаҳои таҳсилоти олии тиббӣ ва дар байни табибони амалқунанда истифода бурдан мумкин аст.

Истифодабарии таснифи такмилдодаи мархилаҳои перитонити паҳнгашта дар амалияи ҷарроҳӣ ба интихоби саривақти тактикаи оптимальии табобати беморӣ мусоидат менамояд.

Пешгӯӣ ва муайаннамоии саривақти ҷараёнҳои асосии патофизиологии авҷгирии синдроми заҳролудшавии эндогенӣ ва сепсиси абдоминаӣ, ки ба таври афзалиятнок вазнинии ҳолатро муайан мекунанд, дар оқибати беморӣ аҳамияти ҷиддӣ доранд.

Муносиб будани ҳаҷми муолиҷаи интенсивӣ ва амалиёти ҷарроҳии интихобшуда ба марҳилаи инкишофи перитонити паҳнгашта, ҳусусияти муҳтавои ковокии батн ва бемориҳои ҳамрав вобаста аст. Системаи интегралии «шохиси перитонит» барои сари вақт ба гурӯҳҳои ҳатар ҷудо кардани беморон ва пешгӯии оқибатҳо ҳеле самаранок буда барои интихоби тактикаи мувофиқи

муолица судманд аст. Пресепсин, прокалситонин, сафедаи С-реактивӣ, интерлейкин-6, молекулаҳои массаи миёна биомаркерҳои пурзӯри пешгӯиунанда дар беморони дорои сепсиси абдоминалӣ ва шоки септиқӣ мебошанд.

Ҳангоми истифодабарии усули коркарди ковокии батн ба таври муқобил ҳангоми ҷарроҳии перитонити паҳнгашта назар ба коркарди анъанавӣ бо истифодабарии маҳлули фурасилин сатҳи захролудшавии эндогении беморон зудтар қоҳиш меёбад, кори ҳаракатӣ-таксиявии рӯда барвақттар барқарор мешавад.

Дар марҳилаи сепсиси абдоминалӣ релапаротомияи талаботӣ назар ба релапаротомияи барномавӣ усули бештар афзалиятнок мебошад. Дар марҳилаи шоки септиқӣ тактикаи релапаротомияи барномавӣ бо поксозиҳои марҳилавии ковокии шикам афзалтар аст. Истифодабарии поксозии видеолапароскопӣ дар давраи баъдазҷарроҳӣ барои амалӣ гардондани поксозии ковокии шикам, миқдори релапаротомияҳоро якбора қоҳиш медиҳад.

Эътиимонднокӣ ва асоснокии натиҷаҳои бадастоварда. Асоснокии нутхаҳои илмии кори диссертатсионӣ, натиҷаҳои таҳқиқот ва тавсияҳои амалӣ бо маводи кофии клиникӣ таъмин гаштааст, ва коркарди омории гузарондашудаи маводи рақамӣ эътиимонднокии маълумоти бадастовардаро тасдиқ менамояд.

Аз ҷониби муаллиф таҳлили муфассали адабиёти ватанӣ ва ҷаҳонӣ гузаронда шудааст, ки он ба масъалаҳои тасниф, системаҳои арзёбии ҳолат ва пешгӯи оқибати табобати перитонити паҳнгашта, интихоби тактикаи табобат ва усули ҷарроҳи равшанӣ меандозад. Барои расидан ба мақсади таҳқиқот, тарзу усулҳои муқаммали ҳалли вазифаҳои он дар асоси муносибати комплексӣ бо истифода аз усулҳои баландиттилоҳ ва технологияи мусир, интихоб карда шудаанд.

Натиҷагириҳои дар диссертатсия овардашуда пурра ба вазифаҳои voguzor шуда мутобиқат меқунанд. Эътиимонднокии натиҷаҳои ба даст овардашуда бидуни шак ҳастанд.

Аз рӯйи мавзӯи диссертатсия 46 таълифот, аз он ҷумла 20 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои мӯътабари илмии тиббии КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1 монография, 2 патент барои ихтироъ ва 2 гувоҳномаи пешниҳоди беҳсозон ба чоп расонда шудааст.

Соҳтор ва мӯҳтавои таҳқиқот. Диссертатсияи Сараев А.Р. бо тарзи муқаррарӣ, ки барои рисолаҳои докторӣ қабул шудааст, навишта шудааст ва аз муқаддима ва 7 боби таҳқиқотҳои худи муаллиф, баррасии натиҷаҳо, хулосаҳо, тавсияҳои амалӣ ва рӯйхати адабиёт иборат аст. Мушоҳидаҳои клиникӣ ва усулҳои таҳқиқот ба таври мураттаб бо риояи талаботҳо ба асари илмӣ, тавсиф

дода шудаанд. Натицаҳо ҳаматарафа таҳлил шудаанд, мухокимаи онҳо саҳеҳии хулосаҳоро пайваста асоснок мекунанд.

Дар **муқаддима** муаллиф мұхиммияти масъадаро, мақсаду вазифаҳо ва навғонию нұктаҳои барои ҳимоя пешниҳодшудаи таҳқиқотро асоснок кардааст.

Дар **шарҳи адабиёт** таҳлили дақиқ ва танқиди манбаҳои ҳозиразамон, ки ба тасніф, патогенез, асосҳои пешгүй ва тактикаи табобати перитонити паҳнгашта тааллук дорад, гузаронда шудааст. Мұхиммияти вазифаҳои дар пеш гузошташуда дар бобати пешгүйи оқибат ва табобати ҷарроҳии перитонити паҳнгашта асоснок карда шудааст. Дар ин боб муаллиф ба таври муфассал ҷанбаҳои таърихӣ ва тасаввуроти мусир дар бораи тасніф, патогенез ва инчунин тактикаи табобати перитонити паҳнгашта бо ишора ба афзалият ва камбудиҳои ҳар қадоми он, аз мавқеҳои гуногуни мутахассисони машғули ин масъала, нишон медиҳад. Дар асоси таҳлили танқиди манбаҳои ҳозиразамони адабиёт, муаллиф дикқатро ба масъалаҳои ҳалнашудаи арзёбии ҳолат, пешгүйи оқибати табобати перитонити паҳнгашта бо истифода аз технологияи мусир ҷалб месозад. Ҳангоми таҳлили маълумоти адабиёт муаллиф нобаробарии усулҳои гуногуни муносибати ҷарроҳиро дар табобати перитонити паҳнгаштаро нишон медиҳад. Муаллиф ёдовар мешавад, ки нисбати интихоби тактикаи релапаротомияи барномавӣ ё талаботӣ ақидаи умумӣ вучуд надорад. Муайан шудааст, ки дар адабиёт маълумот нисбати поксозихои видеолапароскопӣ кам аст. Маълумот ба таври амиқ таҳлил шудааст ва ба таври пурра пешниҳод шудааст, ки имкон медиҳад хулосаҳои муаллифро аз ҷиҳати мұхиммияти иҷроиши кори илмӣ басо асоснокшуда ҳисобем. Шарҳи адабиёт бо шавқ ва ба осонӣ мутолеа карда мешавад.

Боби 2 “Мавод ва методҳо” пайваста бо усули анъанавӣ тавсиф дода шудааст. Барои дарк намудани моҳияти омилҳои ҷудосозандай дараҷаи вазнинии ҳолати беморон ва интихоби тактикаи беҳтарини табобат мувофиқи гурӯҳҳои дараҷаи вазнинии ҳолати онҳо, таҳқиқоти маҷмӯии 409 бемори гирифтори перитонити паҳнгашта бо синну сол аз 15 то 82 сола иҷро карда шудааст.

Беморон вобаста ба марҳилаҳои таснифи нави пешниҳодшуда перитонити паҳнгашта ба 3 гурӯҳ тақсим карда шуданд: гурӯҳи 1 – захролудшавии эндогенӣ (229 bemor); гурӯҳи 2 – сепсиси абдоминалӣ (137 bemor); гурӯҳи 3 (43 bemor) – шоқи септиկӣ.

Таҳлили соҳтори омили ҷарроҳии этиологияи перитонити паҳнгашта басомади гуногуни шаклҳои алоҳидаи нозологияи бемориҳои ҷарроҳиро вобаста ба мансубияти ҷинсии беморон муайян намуд. Дар байни сабабҳои перитонити мардҳо бештар сӯроҳшавии решҳои гастродуоденалӣ, аппендинцити шадид, панкреатити шадид, панкреонекроз ва иллатҳои осебии узвҳои ковок, дар занҳо

– ногузарои шадиди рӯдаи ғафс сабабаш омосӣ, сӯроҳшавии рӯдаи ғафс ва холесистити шадид мушоҳида мешуд.

Ба сифати системҳои холии арзёбии вазнинии ҳолати бемор дар ин таҳқиқот ҷадвали SAPS, APACHE II, индекси Мангеймии перитонит (MPI) мавриди истифода қарор дода шуданд.

Боби 3 аз пешниҳоди таснифи нави такмилдодашуда оғоз мешавад. Дар ивази аз рӯи марҳила, вобаста ба зуҳуроти клиникӣ (марҳилаҳои реактивӣ, токсикӣ, терминалӣ, ки дар ин ҷо ҳолати беморро ба ҷорҷӯбаи вақт нигоҳ доштан ғайриимкон аст), таснифи таҳияшудаи марҳилаҳои перитонити паҳнгашта чунин ба назар мерасад:

I – заҳролудшавии эндогенӣ

II – сепсиси абдоминалӣ – аз шабонарӯзи 2-4-м ҳамроҳ мешавад

III – шоки септиկӣ – аз шабонарӯзи 3-7-м ҳамроҳ мешавад

Таснифи такмилдодашуда стратификатсияи беморонро бо перитонити паҳнгашта мувофиқи дараҷаи вазнинӣ ба се гурӯҳ таъмин месозад: бо заҳролудшавии эндогенӣ, сепсиси абдоминалӣ, шоки септикӣ. Ин имконияти саривақт муайян намудани маҷмӯи зарурии табобати интенсивӣ ва ҷарроҳиро медиҳад ва ба табобат ҳусусияти пешгири мебахшад.

Барои арзёбии клиникӣ-озмоишии вазнинии ҳолат дар пешѓӯии оқибати перитонити паҳнгашта таҳқиқот гузаронида шуд, ки ба муайян кардани имкониятҳои истифодаи ҷадвали арзёбии интегралии вазнинии ҳолати беморон (SAPS ва MPI), меъёрҳои синдроми ҷавоби илтиҳобии системавӣ ва сепсис барои ба таври объективӣ пешѓӯии инфиродии вазнинии ҷараён ва пешѓӯйӣ кардани оқибати табобати перитонити паҳнгашта равона карда шудааст.

Ҳатари пайдо шудани оқибати номусоиди перитонити паҳнгашта, мувофиқи зиёд шудани вазнинии ҳолати беморон, меафзояд, ки ҳам дар рӯзи гузаронидани амалиёти ҷарроҳӣ (бо ҷадвали MPI) ва ҳам дар шабонарӯзҳои якуми давраи пасазҷарроҳӣ (аз рӯи ҷадвали SAPS) арзёбӣ карда мешавад. Оқибати нисбатан номусоиди беморӣ дар он гурӯхи бемороне ба назар мерасад, ки вазнинии ҳолаташон аз рӯи ҷадвали SAPS зиёда аз 20 хол (фавтият 69,2%) ва дар он гурӯҳе, ки аз рӯи ҷадвали MPI 25 ва зиёда аз он хол дорад, дар ин ҷо фавтият 69,7% аст.

Ба ақидаи мо қушиши муаллиф дар асоси дастовардҳои илми ҷарроҳӣ ва саҳми олимон ва таҳқиқарон дар самти тағйиротҳо дар арзёбии вазнинии ҳолати беморон бо перитонит паҳнгашта, мувофиқи инкишофи сепсиси абдоминалӣ тақсим намудани беморон ба гурӯҳҳои ҳатар вобаста ба марҳилаи инкишофи ҷараён, қобили таваҷҷӯҳ аст. Чунин дараҷабандӣ ба дарёфти тактикаи беҳтарини табобати онҳо, интиҳоби усули арзандатарини амалиёти ҷарроҳӣ мусоидат менамояд.

Боби чорум ба системаи интегралии пешгӯии оқибати беморӣ, аз он ҷумла аз ҷониби муаллиф пешниҳодшуда, бахшида шудааст. Барои экспресс-пешгӯии эҳтимоли оқибатҳои марг ва мувоғикгардонии тактикаи ёрии фаврӣ ҳангоми перитонити паҳнгашта, системаи нави пешгӯй дар мавриди беморони мубтало ба перитонити паҳнгашта бо дарназардошти ҳам меъёрҳои клиникӣ ва дохилиамалиёти авҷгирии раванди септиқӣ ва ҳам омилҳои хатаре, ки дар бемор новобаста аз ин оризаҳои вазнин мавҷуд аст, пешниҳод шудааст. Система барои нисбатан объективона баҳо додани вазнинии перитонит, мувоғикгардонии интиҳоби тактикаи муолиҷа бо дарназардошти «шохиси перитонит» ва саддарсадии пешгӯикунандай марго имконпазир мегардонад. Дар ҳолати «шохиси перитонит» то 12 хол фавтнокии пешбинишуда то 16%-ро ташкил медиҳад. Дар ин тадқиқот дар гурӯҳи 1-м 91 бемор буданд (48,4%), се нафар аз онҳо (3,3%) фавтидаанд.

«Шохиси перитонит» аз 13 то 22 хол - фисати пешбинишудаи фавт аз 16 то 40%. дар ин гурӯҳ 77 бемор (41%) дохил буданд, 21 нафар аз онҳо (27,3%) фавтидаанд.

«Шохиси перитонит» зиёда аз 22 хол - фисати пешбинишудаи фавт аз 40% боло. Дар тадқиқоти мазкур 20 бемор (10,6%) ба гурӯҳи 3-м дохил буданд, 14 нафар аз он фавтидаанд (70%).

Далелу рақамҳои ин боби таҳқиқотро муаллиф бо намунаҳои клиникӣ дар беморони мушаҳҳас намоиш медиҳад, ки эътиомнокии таҳқиқотро бори дигар исбот мекунад.

Дар боби 5-м таҳқиқот оиди мавзӯи арзёбии вазнинии ҳолат ва пешгӯии оқибати перитонити паҳнгашта идома меёбад. Барои пешгӯикунии натиҷабаҳши оқибати беморӣ дар баробари дигар усулҳо маркерҳо низ аҳамияти хос доранд. Айни замон корҳои таҳқиқотӣ оид ба омӯзиши маркерҳои биологӣ, ки метавонистанд ба мавҷудияти сироят дар организм, мавҷудияти илтиҳоб ва ҳолати септиқӣ ишора кунанд, идома доранд. Муҳимтарин аз ин маркерҳо айни ҳол пресепсин, прокалъцитонин, сафедаи С-реактивӣ, интерлейкин-6, молекулаҳои массаи миёна астанд.

Натиҷаҳои ба даст овардаи мо нишон медиҳанд, ки нишондиҳандаҳои баландтарини предикторҳои мавриди омӯзиш қарордошта дар он гурӯҳи бемороне дида шуд, ки дорои шоки септиқӣ (гурӯҳи 3) буданд. Сатҳи пресепсин дар хуни ин беморон $1482,4 \pm 289,2$ пг/мл, сатҳи прокалъцитонин – $17,0 \pm 2,9$ нг/мл, сатҳи сафедаи С-реактивӣ – $279,3 \pm 29,7$ мг/л ва интерлейкин-6 – $322,2 \pm 6,5$ пг/мл-ро ташкил доданд. Дар ин маврид нишондиҳандаи максималии онҳо мутаносибан $1859,7$ пг/мл, $22,6$ нг/мл, $312,4$ мг/л ва $329,7$ пг/мл буд. Нишондиҳандаи миёнаи аз ҳама пасти пресепсин $345,0288 \pm 102,9112$, прокалъцитонин – $1,6 \pm 0,8$ нг/мл, сафедаи С-реактивӣ – $89,5 \pm 31,2$ мг/л,

интерлейкин-6 – $126,1 \pm 31,5$ пг/мл, ҳамчунин сатҳи минималии пресепсин – 56,1 пг/мл, прокалситонин – 0,1 нг/мл, сафедаи С-реактивӣ – 10,6 мг/л ва интерлейкин-6 – 19,5 пг/мл дар он беморони гирифтори перитонити паҳнгашта буданд, ки дар марҳилаи захролудшавии эндогенӣ қарор доштанд. Сатҳи миёнаи (median) пресепсин дар гурӯҳи якум назар ба гурӯҳҳои 2 ва 3 хеле паст буд – мутаносибан 355,5; 783,4 ва 1587,7 пг/мл.

Пеш аз ҳама намоиш дода шуд, ки санчиши сатҳи пресепсин барои марҳилаҳои гуногуни муқоисашавандай перитонити паҳнгашта арзиши ташхисӣ дорад. Нишондиҳандаҳои «остонавии» ташхисӣ дар сатҳи 200 пг/мл барои ЗЭ, ҳангоми 530 пг/мл ва зиёда барои сепсиси абдоминаӣ ва ≥ 1320 пг/мл ҳангоми шоки септиկӣ муқаррар карда шуда буданд, ҳассосияти на камтар аз 89% ба даст оварда шудааст.

Дар асоси натиҷаҳои пешниҳод кардашуда метавон гуфт, ки арзёбии ҳусусиятҳои ташхискуниӣ ва пешғӯикунии панели биомаркерҳо (комбинатсияи пресепсин бо прокалситонин, сафедаи С-реактивӣ ва IL-6) дар беморони дорои сепсиси абдоминаӣ ва шоки септиկӣ, аҳамияти бузург дорад ва бояд дар амалияи клиникӣ барои арзёбии пешғӯии ҷараёни перитонити паҳнгашта истифода бурда шавад.

Саҳми пресепсин, аниқтараш қисми ин молекулаи сафеда, дар патогенези инкишофи шоки септиկӣ ҳангоми перитонити паҳнгашта, хеле муҳим аст. Ҷалб шудани ҳамин ресептор CD14 ба сатҳи мембранаи моноситҳо ба вайҳо имконияти ба ҳӯҷайраҳои прогениторӣ мубаддал гаштанро медиҳад. Муаллиф муайян намудааст, ки дар патогенези шоки септиկӣ ҳангоми перитонити паҳнгашта фаъолияти моноситҳо, ки ба сифати ҳӯҷайраҳои прогениторӣ дар барқароркунии эндотелияи вайроншудаи рагҳо иштирок мекунанд, суст мешавад, ки ба афзоиши фавтият аз ҳисоби дисфункцияи қабати эндотелиалӣ, оварда мерасонад. Таҳқиқоти такризшаванд майдан мекунад, ки дар марҳилаи шоки септиկӣ маҳви қобилияти иммунӣ ба миён меояд, ва сатҳи моноситҳо коҳиш ёфта вазифаи барқароркунии эндотелияро иҷро карда наметавонанд. Ин нуктаи патогенезро муаллиф дар асоси таҳлили омили некрози омос дар хун, ки нишонаи сатҳи моносит мебошад, исбот мекунад.

Боби шашум мавқеъи хосро ишғол менамояд ва баҳшида шудааст ба интиҳоби тактикаи табобати перитонити паҳнгашта дар асоси пешғӯии оқибати он, ки дар бобҳои гузашта баррасӣ шудаанд. Сараввал лозим аст, ки нишондодҳо барои гузарондани поксозии ковокии батн дар давраи бармаҳали пасазҷарроҳӣ муайян карда шавад. Айни замон масъалаи вазнинтарини амалияи клиникӣ ҳангоми як қатор ҳолатҳо муайянномоии нишондодҳои асоснок барои гузарондани поксозиҳои ковокии батн дар марҳилаи баъдзҷарроҳӣ мебошад. Аз сабаби мавҷуд набудани меъёрҳои бармаҳали объективии перитонити

авчгиранда, коркарди усулҳои ташхискунӣ дар асоси нишондиҳандаҳои миқдории клиникӣ-озмоишиӣ, ки ҳолати беморро ва динамикаи ҷараёни патологиро инъикос мекунад, аҳамияти маҳсус дорад. Нишонаҳои клиникӣ-озмоишиӣ синдроми ҷавоби илтиҳобии системавӣ ва меъёрҳои сепсис муайян мешаванд, ҳусусиятҳои микробиологии флораи перитонеалиӣ, вазнинии ҳолат мувофики ҷадвали SAPS, нишондиҳандаҳои молекулаҳои массаи миёнаи зардоби хун, низ ба инобат гирифта мешаванд. Дар асоси маҷмӯи таҳқиқотҳои клиникӣ-озмоишиӣ ва абзорӣ алгоритмҳои интиҳоби тактикаи мусоиди шаклҳои вазнини беморӣ бо тафриқа намудани релапаротомияҳои «талаботӣ» ва «барномавӣ», бо нишондод барои истифодабарии технологияи муосир – усули поксозиҳои лапароскопӣ, аз ҷониби муаллиф коркард ва пешниҳод шудааст. Тактикаи ҷарроҳии беморон бо шаклҳои вазнини перитонити паҳнгашта вобаста ба марҳилаи ҷараён интиҳоб карда мешавад. Таҳқиқот нишон дод, ки дар марҳилаи сепсиси абдоминалиӣ релапаротомияи талаботӣ назар ба релапаротомияи барномавӣ усули бештар афзалиятнок мебошад. Барои беморони вазнини гирифтори перитонити паҳнгашта дар марҳилаи шоки септиկӣ, замоне ки дар ковокии шикам, аксар вақт ҷараёни фасодӣ, илтисоқӣ, илтиҳобӣ-иртишоҳӣ бештар бо ташаккули думмалҳо ошкор мегардад, корбурди тактикаи релапаротомияи барномавӣ бо поксозиҳои марҳилавии ковокии шикам ҳамчун нишондод баромад мекунанд. Дар асоси чунин ҳуло сагириҳо алгоритми интиҳоби тактикаи ҷарроҳии беморон бо перитонити паҳнгашта аз ҷониби диссертант таҳия карда шуд, ки амали ҷарроҳони таҳчилиро осон мегардонад.

Дар боби 7 тадбирҳои дохилиамалиётӣ ҳангоми табобати комплексии перитонити паҳнгашта андешидан шуданд. Муҳимтарин ва диққатчалбунандатарини онҳо усули контрастии поксозии ковокии батн ҳангоми ҷарроҳии перитонити паҳнгашта ва поксозии видеолапароскопии ковокии шиками беморон бо перитонити паҳнгашта дар марҳилаи баъдазҷарроҳӣ мебошанд. Ҳамчун чорабинии поксозии ковокии шикам муаллиф усули контрастии поксозии онро ҳангоми ҷарроҳии перитонити паҳнгашта тавсиф медиҳад. таҳлили натиҷаҳои муоина ва табобати 56 бемор бо перитонити паҳнгашта гузаронда шуд. 30 бемор, ки поксозии ковокии батн дар охири амалиёт бо усули анъанавӣ мегирифтанд, гурӯҳи 1-мро (муқоисавӣ) ташкил доданд. Ба гурӯҳи 2-м (асосӣ) 26 бемор дохил буданд, ки чунин низ табобат мегирифтанд, ба файр аз он, ки дар охири амалиёт ковокии батн аз 1-1,5 л маҳлули 1,5% NaCl-и гарм (+41-+42°C) пур карда мешуд ва давоми 1 дақиқа тамоми ковокии сифоқ шуста мешуд. Сипас моеъ бо ҷабиқунандаи баркӣ комилан бартараф карда мешуд ва аз 1-1,5 л маҳлули 1,5% NaCl-и сард (+10-+11°C) пур карда мешуд ва давоми 1 дақиқа инчунин ҳамаи ҷаъфҳо ва

пастхамих шуста мешуданд. Чунин чораи муқобил 4-5 маротиба тақрор карда мешавад ва баъд аз он ковокии батн бо равиши маъмул хушк карда обияткаш карда мешуд. Вокеиятҳои зерин боиси самаранок будани усули пешниҳодшуда мебошанд: тангшавӣ ва васеъшавии банаҷбати рагҳо, яъне ки иваз шудани банаҷбати ҳарорати баланд ва пасти моёй «асари помпа»-ро ба миён меоварад, ки хунро фаъолтар бо маҷрои рагӣ медавонад, хунтаъминқуни узву бофтаҳоро беҳтар мегардонад, ҷараёнҳои мубодилавиро пуршиддат месозад, заҳр ва маҳсулоти метаболизмро, ки дар хун давр мезананд, баробар бо давраи қалони гардиши хун тақсим карда, бошиддат ҳориҷ менамояд, ҳамин тариқ ба ҷараёнҳои мубодилавии тамоми организм таҳрик мебахшад.

Таҳлили натиҷаҳои табобат нишон дод, ки истифодабарии поксозии видеолапароскопӣ дар давраи баъдазҷарроҳӣ барои амалий гардондани поксозии ковокии шикам, миқдори релапаротомияҳоро якбора коҳиш дод. Истифодабарии поксозии видеолапароскопӣ дар маҷмӯи табобати беморон бо перитонити паҳнгашта, ба 2 баробар коҳиш ёфтани фавтнокии баъдазҷарроҳӣ, ҳеле кӯтоҳ кардани мӯҳлати бистарӣ, коҳиши басомади инкишофи аворизи баъдазҷарроҳӣ ва раҳоӣ аз зарурати иҷроиши релапаротомияҳо мусоидат намуд.

Дар **боби 8 баррасии натиҷаҳо** таҳқиқотҳои гузарондашуда ба муҳокима бароварда шудаанд, ба таври муҳткор ба натиҷаҳои табобати беморони ҳамаи гурӯҳҳои таҳқиқшаванд равшани андохта шудааст, мавқеъҳои асосии илмӣ ва натиҷаҳои амалии таҳқиқот баён шудаанд, натиҷаҳои бадастомада бо истифода аз маълумоти адабиёт муҳокима шудаанд.

Хулосаҳо ва тавсияҳои амалий ба таври илмӣ асоснок шудаанд ва аз мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бармеоянд. Эътиомнокии онҳо бе шубҳа астанд. Рӯихати библиографӣ манбаҳои коғии адабиётро давоми 10 соли охир, ки ба масъалаи муҳокимашаванд баҳшида шудаанд, дар бар мегирад.

Автореферати диссертатсия бо услуби анъанавӣ навишта шудааст ва нуктаҳои асосии кори диссертациониро инъикос мекунад. Камбудиҳои диссертатсия – баъзе иштибоҳҳои стилистикӣ ва ғалатҳои чопӣ – ҷиддӣ нестанд, ба баҳои умумии мусбати рисола таъсири худро намерасонанд ва ба осонӣ бартарафшаванд ҳастанд.

Хулоса

Кори диссертационии Сараев Алишер Раҳматуллоевич дар мавзӯи «Оптимизатсияи пешгӯии оқибат ва интиҳоби тактикаи табобати перитонити паҳнгашта» аз рӯи ихтисоси 14.01.17– Ҷарроҳӣ, асари илмӣ-ихтисосии анҷомёфта аст, ки дар он дар асоси таҳқиқотҳои иҷрошуда масъалаи муҳим ва мубрами беҳтаргардонии натиҷаҳои табобати перитонити паҳнгашта тариқи пешгӯии оқибат ва интиҳоби тактикаи беҳтарини табобат, комилан ҳал

шудааст. Кори диссертационӣ дорои навгониҳои илмӣ ва эътимоднокии амалӣ аст, ва мувофиқи ҳаҷми таҳқиқотҳои анҷомдодашуда, эътимоднокӣ ва амиқии таҳлили маълумотҳои бадастоварда, арзиши амалии хулосаҳо ва тавсияҳои амалӣ, пурра ба ҳамаи меъёрҳо ҷавобғӯ аст, аз ҷумла фасли 3, банди 32 “Тартиб додани дараҷаҳои илмӣ” бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, ва барои диссертатсияҳо барои дарёфти унвони илмии доктори илмҳои тиббӣ мувофиқат мекунад, муаллиф Сараев Алишер Раҳматуллоевиҷ ба гирифтани дараҷаи илмии доктори илмҳои тиббӣ аз рӯи таҳассуси 14.01.17 – Ҷарроҳӣ, сазовор аст.

Диссертатсия ва тақриз дар ҷаласаи Шӯрои олимони МДТ «Донишкадаи таҳсилоти баъдидипломии кормандони соҳаи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон» баррасӣ ва тасвиб карда шудааст.

Протокол №5/11 аз 05 майи соли 2023.

Раиси Шӯрои олимони
МДТ «ДТБКСТ ҶТ»,
д.и.т., профессор

Муҳиддин Н.Д.

Эксперт: мудири
кафедраи ҷарроҳии
МДТ «ДТБКСТ ҶТ», д.и.т.

Расулов Н.А.

Котиби Шӯрои олимони
МДТ «ДТБКСТ ҶТ»,
н.и.т., дотсент

Баҳодуров Ҷ.Т.

Маълумот барои тамос:
МДТ «Донишкадаи таҳсилоти баъдидипломии кормандони
соҳаи тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон»
Суроғ: Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.Душанбе
734026, хиёбони Исмоили Сомонӣ 59
Тел.: +992 (37) 2503101
E-mail: gou@ipovszrt.tj
Web-site: www.ipovszrt.tj

